

Як навчити дитину самостійності?

Дитяча самостійність — якість, яка завдає клопоту батькам, незалежно від її кількості. Багато проблем виникають через те, що під самостійністю розуміється така поведінка дитини, коли вона без підказки робить те, що потрібно батькам. Які ж існують критерії самостійності, і як вона проявляється в дошкільному віці?

Що б не робив малюк, йому важливе схвалення батьків. Тому найголовніше у вихованні самостійності — не стільки розвинути її, скільки не придушити. Часто батьки, аналізуючи поведінку дитини, спираються на критерії зрілої самостійності, в той час як у дітей вона може маскуватися під інші властивості, наприклад, негативізм або нетерплячість. Присікаючи подібну поведінку, батько виявляється в ситуації, коли, як кажуть, з водою вихлюпують дитину. Виходом з неї може стати спрямування активності та ініціативності дітей в мирне русло.

Даємо розумну свободу

Темперамент, здібності, особливості стилю виховання в сім'ї істотно впливають на темп становлення самостійності. У той же час, психологи давно встановили, що кожному віковому періоду відповідає своя «провідна діяльність» — тобто, сфера інтересів, яка на даний момент важлива дитині, і де вона намагається проявити себе.

Так, від 1 року до 3 років провідною діяльністю є дії з предметами, з 3 до 7 років — гра, з 7 до 14 років — навчальна діяльність, а з 14 до 18 — спілкування з однолітками.

Якщо дитина вільно орієнтується, приймає рішення і сама знаходить способи досягнення своїх цілей в рамках провідної діяльності, отже рівень її самостійності відповідає віку.

Як відомо, абсолютна свобода — це вседозволеність. Тому прояви самостійності не повинні виходити за межі прийнятих норм. Однак чим молодша дитина, тим складніше їй спиратися на які-небудь правила. Наприклад, син бачив, як тато подарував мамі квіти, і вирішив вчинити так само, але зірвав квіти з клумби. Одночасно похвалити за благі наміри і засудити подібний акт вандалізму? Можна висловити свою вдячність за щедрість, але проявити засмучення через обраний спосіб досягнення результату. А потім обговорити, які варіанти рішень були б більш прийнятні: наприклад, зробити квіти з кольорового паперу, намалювати їх, виростити своїми руками, допомогти татові вибрати букет. Тільки так дитина засвоїть одне з головних правил самостійної поведінки: її дії повинні завершуватися таким результатом, який не порушить прийнятих правил.

Ставимо цілі і завдання

Дорослі зазвичай вважають, що дитина повинна виконувати ту чи іншу дію самостійно. Саме цю думку намагається донести до свого чада і, в результаті, стикаються з нерозумінням.

По-перше, дитина не може діяти, як заводна іграшка, і механічно виконувати вказівки батьків. Їй важливо знати навіщо, тобто з якою метою, вона виконує те чи інше прохання.

По-друге, маляті необхідно чітко уявляти собі алгоритм дій: як і що саме потрібно робити.

По-третє, дитині слід пояснити, чому вона повинна відриватися від гри і переключатися на нудне заняття, запропоноване дорослим. Припустимо,

твердження бабусі, що в неї «зламається спина», якщо вона стане застеляти за онука ліжко, виглядає непереконливим, оскільки кожен раз після сперечань з ним вона досить жваво розгортає покривало.

Деякі діти застосовують до слів батьків армійський принцип ПВВ: «Почекай виконувати — відмінять!». Ця звичка виробляється у них з-за відсутності чітких вимог. Дитина помічає, що дорослим набагато важливіше отримати результат, ніж домогтися від нього самостійності. Наприклад, побачивши, що він неквапливо возить губкою по калюжі розлитого молока, розмазуючи її по всьому столу, мама бере ініціативу в свої руки і сама ліквідує наслідки аварії. У дитини виникає закономірне питання: «НАВІЩО напружуватися і робити щось самій, якщо дорослий все одно рано чи пізно зробить це за неї?». Куди простіше пожвавити активність батьків, почавши нити або прикидаючись немічним. Дитина тільки тоді почне проявляти самостійність, коли буде визначено коло її обов'язків, від яких можна буде ухилитися виключно у разі форс-мажору.

Розвиваємо самостійність

1. Подбайте про те, щоб дитина виявила прикрі наслідки того, що одного разу вона полінувався зробити. Наприклад, якщо малюк виявить, що фломастери засохли через те, що він забув одягнути на них ковпачки, не поспішайте купувати новий набір. Нехай помалює тиждень-інший олівцями або фарбами. Кожен раз, коли дитина зітхнувши буде натякати на те, що непогано б поповнити запаси канцелярських товарів, так само зітхайте у відповідь і висловлюйте сумніви: а раптом і нові фломастери проживуть недовго? Надалі спогади про цей складний період творчості будуть мотивувати дитину стежити за станом своїх речей.
2. Вимагаючи від дитини самостійності, керуйтеся принципом доцільності. Припустимо, не варто просити її класти іграшки на місце

відразу після гри. Дошкільник займається однією справою протягом 15-20 хвилин, і якщо він буде проводити прибирання після кожного такого проміжку, то стане схожий на робота-прибиральника Валлі з однойменного мультфільму. Прохання розкласти все по своїх місцях перед сном, щоб не спіткнутися про іграшки в темряві, буде більш зрозумілим дитині.

3. Обсяг і зміст обов'язків повинні бути сформульовані максимально конкретно. Наприклад: «після обіду потрібно прибирати зі столу свою тарілку», а не «треба прибирати за собою!».
4. Пояснюйте дитині сенс і кінцеву мету виконуваних нею дій. Твердження, що «всі дітки одягаються самі» або «люди будуть сміятися, якщо побачать, що мама тобі допомагає» — погані аргументи. Дитина не зверне уваги на ці слова, вважаючи, що може і потерпіти чужі глузування заради зручності. Краще розкажіть про те, скільки всього цікавого можна встигнути зробити за заощаджений час, якщо одягатися чи роздягатися самостійно, не чекаючи допомоги: подивитися половину мультік про Іллю Муромця або чотири серії про Лунтіка, розфарбувати шість малюнків або довше похлюпатися у ванній, наповненій піною, і т.д.
5. Якщо дитина лінується і категорично відмовляється покидати своє затишне містечко, попросіть її розповісти про свої подальші плани. Це прохання змусить дитину задуматися про те, чим можна зайнятися. Зігнати лінивця з дивана іноді допомагає маленька хитрість. Виразіть радість з приводу того, що він лежить і нікому не заважає. Потім попросіть полежати там же ще годинки дві, щоб ви могли зайнятися своїми справами. Як правило, вже через кілька хвилин лунає питання: «А можна я злізу з дива-а-а-на?»

Вміння формулювати мету, передбачати результат — основоположні компоненти самостійності. Але їх важко реалізувати в повній мірі, якщо у дитини не сформовані навички різних типів діяльності. Наприклад, мами і бабусі часто присікають спроби дівчинки підмести підлогу, бо знають, що замість бажаної чистоти в квартирі будуть клуби пилу. Виходить, ще один спосіб розвитку самостійності — тренування конкретних навичок.